EITEM AR YR AGENDA: 7

AWDURDOD TÂN AC ACHUB GOGLEDD CYMRU
PANEL GWEITHREDOL

28ain Gorffennaf 2008

DATGANIAD BLYNYDDOL O SICRWYDD ARCHWILIAD MEWNOL 2007/08

Adroddiad gan Mike Halstead,
Pennaeth Gwasanaethau Archwilio a Chaffael

Diben yr Adroddiad

1. O dan dermau rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio, mae angen i'r Awdurdod ymgymryd ag adolygiad blynyddol o effeithiolrwydd ei systemau o Reolaeth Mewnol. Mae Archwilio Mewnol yn rhan anhepgor o'r system honno, ac yn gyfrannydd arwyddocaol wrth baratoi Datganiad o Reolaeth Mewnol, sydd angen ei gynnwys yn y Datganiad Blynyddol o Gyfrifon.

2. Mae Cod Ymarfer CIPFA ar gyfer Archwilio Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y DU 2006 yn gofyn i Bennaeth Archwilio Mewnol ddarparu sicrwydd i'r Panel Gweithredol ar y system o reolaeth fewnol, gan gynnwys digonolrwydd trefniadau rheoli risg a llywodraethu corfforaethol. Hefyd, dylid nodi na all sicrwydd fod yn absoliwt. Mwyaf all Archwiliad Mewnol ddarparu i'r Panel Gweithredol yw sicrwydd rhesymol nad oes dim gwendidau mawr yn y system gyfan o reolaeth fewnol.

3. Mae'r adroddiad yn cynnwys datganiad sicrwydd sy'n seiliedig ar waith yr Archwiliad Mewnol yn ystod y flwyddyn ddaeth i ben ar Fawrth 2008. Cefnogir yr Adroddiad gan Atodiad A, sy'n manylu opsiynau archwilio'r aseiniadau gwblhawyd yn ystod 2007/08.

Cyflwyniad

Rôl Archwiliad Mewnol

4. Rôl yr Adran Archwiliad Mewnol yw darparu asesiad gwrthrychol i reolwyr os yw'r systemau a rheolau yn gweithio'n ddigonol. Mae'n rhan allweddol o system reoli fewnol y sefydliad oherwydd ei fod yn mesur ac yn gwerthuso digonolrwydd ac effeithiolrwydd rheolau eraill er mwyn fod:

- y Panel Gweithredol a'r uwch reolwyr yn ymwybodol o ba raddau allant ddibynnu ar y system gyfan; a
- rheolwyr unigol yn ymwybodol o ba mor ddibynadwy yw'r systemau a'r rheolau maen nhw'n gyfrifol amdanynt.

5. Mae'r system reoli fewnol yn cynnwys y rhwydwaith gyfan o systemau a rheolau sefydlwyd i reoli'r Awdurdod, i sicrhau gellir cwrdd â'i amcanion. Mae'n cynnwys rheolau ariannol yn ogystal â rheolau eraill ynghyd â threfniadau i sicrhau fod yr Awdurdod yn cyflawni gwerth am arian o'i weithgareddau.

Diffiniad o Archwiliad Mewnol

6. Mae'r diffiniad o archwiliad mewnol, fel y'i disgrifir yng Nghod Ymarfer Archwiliad Mewnol mewn Llywodraeth Lleol yn y DU 2006 wedi cael ei osod isod:

- Mae Archwiliad Mewnol yn swyddogaeth sicrwydd, sy'n bennaf, yn darparu barn annibynnol a gwrthrychol i'r sefydliad ar yr amgylchedd rheoli sy'n cynnwys rheoli risg, rheolaeth a llywodraethu drwy werthuso ei effeithiolrwydd wrth gyflawni amcanion y sefydliad. Mae'n archwilio, gwerthuso ac adrodd yn ôl yn wrthrychol ar ddigonolrwydd yr amgylchedd rheoli fel cyfraniad tuag at y defnydd priodol, economaidd, effeithlon ac effeithiol o adnoddau.

Diffiniad o Archwiliad Mewnol *(parhad)*

- Tra bod Archwiliad Mewnol yn "bennaf" yn darparu barn annibynnol a gwrthrychol i'r sefydliad ar yr amgylchedd reoli, efallai bydd yn ymgymryd â gwaith arall, heb sicrwydd ar gais y sefydliad yn ôl argaeledd sgiliau ac adnoddau. Gallai hyn gynnwys gwaith ymgynghorol; yn wir, mae Archwiliad Mewnol yn cyflwyno gwasanaethau ymgynghori wrth wneud argymhellion i welliannau sy'n codi o waith sicrwydd a gwaith sy'n ymwneud a thwyll.

Datganiad ar Reolaeth Fewnol

7. Daeth y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwiliad diwygiedig i rym o'r 1af Ebrill 2005 mewn perthynas â holl Awdurdodau Lleol Cymru. Mae'r Rheoliadau yn gofyn i bob awdurdod ymgymryd ag adolygiad o leiaf unwaith y flwyddyn o effeithiolrwydd ei system o reolaeth fewnol ac i gynnwys datganiad ar reolaeth fewnol, sydd wedi ei baratoi yn unol ag arfer priodol, yn ei gyfrifon blynyddol. Mae Archwiliad Mewnol yn cyfrannu at gynnwys tystiolaeth y datganiad o reolaeth fewnol, er bydd gweithgareddau eraill o'r Awdurdod angen cynhyrchu tystiolaeth i gefnogi unrhyw ddatganiad wneir.

8. Mae gwneud Datganiad ar Reolaeth fewnol yn dod â nifer o fuddion pwysig i lywodraeth leol:

- Cynyddu'r ymwybyddiaeth o reolaethau mewnol a gwendidau rheoli a rheoli risg ymysg aelodau a rheolwyr;
- gwell ymwybyddiaeth o'r pwysigrwydd o adnabod a monitro risg ymysg staff ar bob lefel;
- gwerthfawrogiad gwell o'r buddion o swyddogaeth archwilio fewnol gryf;

Datganiad ar Reolaeth Fewnol *(parhad)*

- gwell ymwybyddiaeth o'r holl amrediad o ffynonellau sicrwydd mewnol a thrydydd parti eraill sy'n gweithredu o fewn y sefydliad a phwysigrwydd y swydd maent yn gyflawni; cynyddu ac annog gweithgaredd y Panel Gweithredol.

Ffactorau sy'n dylanwadu a'r Faint y Gwaith Archwiliad Mewnol

9. Mae'n amlwg o'r Datganiad o Weithgaredd Archwilio Mewnol ar gyfer 2007/08 fod yr adolygiad o Reoli Rhwydwaith oedd wedi ei drefnu ar gyfer 2007/08 wedi ei ohirio hyd 2008/09 ar gais rheolwyr Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru. Mae'r adolygiad i gychwyn ym mis Mai 2008 a bydd y profion archwilio wedi eu selio ar 2007/08.

Y DATGANIAD O SICRWYDD

Rhaglith

10. Rhaid i Bennaeth Archwilio Mewnol ddarparu sicrwydd i'r Panel Gweithredol ar yr holl system o reolaeth fewnol, gan gynnwys digonolrwydd trefniadau rheoli risg a llywodraethiad corfforaethol. Fe ddylid nodi na all sicrwydd fod yn absoliwt. Y mwyaf gallai Archwiliad Mewnol ddarparu i'r Panel Gweithredol yw sicrwydd rhesymol nad oes dim gwendidau mawr yn yr holl system o reolaeth fewnol.

11. Y materion godir yn yr adroddiad hwn yw'r rhai ddaeth i'n sylw ni yn ystod ein gwaith archwilio mewnol yn unig ac nid ydynt o angenrheidrwydd yn ddatganiad cynhwysfawr o'r holl wendidau sy'n bodoli, neu o'r holl welliannau sydd eu hangen.

Sicrwydd Cyffredinol

12. Mae gwaith yr Adran Archwilio Mewnol wedi cael ei arwain mewn cydymffurfiaeth â'r safonau archwilio mewnol sydd wedi eu cynnwys yng Nghod Ymarfer i Archwiliad Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2006.

Barn Archwilio

13. Rwy'n fodlon fod y gwaith archwilio ymgymerwyd ag ef, ynghyd â'r wybodaeth rydym yn gadw ar y sefydliad a'i weithdrefnau yn caniatáu i mi ddod i gasgliad rhesymol o ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd prosesau rheoli risg a llywodraethu Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru. Yn fy marn i, yn y 12 mis ddaeth i ben 31ain Mawrth 2008, mae gan Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru brosesau rheoli mewnol a llywodraethiad corfforaethol boddhaol i reoli'r cyflawniad o amcanion yr Awdurdod.

Sicrwydd

14. Yn fy marn i, mae gan Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru brosesau rheoli digonol ac effeithiol i reoli ei gyflawniad o amcanion yr Awdurdod ar gyfer y 12 mis hyd 31ain Mawrth 2008. Wrth gyrraedd y farn hon, ystyriwyd y ffactorau canlynol:

- Mae Archwiliad Mewnol yn ymgymryd â gweithrediad dilynol o fewn chwe mis o gyhoeddi'r adroddiad terfynol mewn perthynas ag aseiniadau archwilio. Diben yr adolygiad dilynol yw i bennu amserlenni ac effeithiolrwydd gweithrediad yr argymhellion wnaed i'r rheolwyr. Mae'r broses adolygu ddilynol yn dynodi fod y rheolwyr wedi gweithredu neu yn y broses o weithredu'r holl argymhellion wnaed yn ein adroddiadau archwilio sy'n berthnasol i 2006/07.

Sicrwydd *(parhad)*

- Mae atodlen sy'n rhoi barn archwiliad o ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd y prosesau rheoli mewn perthynas â'r holl aseiniadau archwilio ymgymerwyd â hwy yn ystod y flwyddyn ynghlwm yn Atodiad A. Aseswyd yr holl archwiliadau ymgymerwyd â hwy yn ystod y flwyddyn fel darparu lefelau cadarnhaol o sicrwydd.

15. Gall y farn archwilio cyffredinol gael ei ddefnyddio wrth baratoi'r Datganiad o Reolaeth Fewnol blynyddol.

DADANSODDIAD O'R GWAITH YMGYMERWYD AG EF A DIFFINIAD O ARGYMHELLION A BARNAU ARCHWILIAD

16. Mae'r atodlen yn Atodiad A yn manylu'r casgliadau ar yr aseiniadau mae'r Archwiliad Mewnol wedi adrodd arnynt yn ystod y flwyddyn. Mae Safon 10 o God Ymarfer CIPFA i Archwiliad Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y DU 2006 yn gofyn fod argymhellion Archwiliad Mewnol yn cael eu blaenoriaethu i adnabod eu risgiau'n glir. Mae'r categoreiddiad yr argymhellion yn hysbysu'r farn archwilio mewn perthynas â phob archwiliad. Wedyn, bydd crynodeb o bob barn archwilio wneir yn ystod y flwyddyn ariannol yn hysbysu'r broses lle mae angen i Bennaeth Archwilio a Gwasanaethau Caffel gynnwys barn ar ddigonolrwydd cyffredinol ac effeithiolrwydd amgylchedd reolaeth fewnol yr Awdurdod o dan y Cod uchod, yn ei adroddiad blynyddol, ffurfiol i'r Panel Gweithredol.

Categorïau Graddio Risg

17. Categoreiddir yr argymhellion fel a ganlyn:

<u>CATEGORI : UCHEL</u>

Mae'r categori yma'n cynrychioli gwendid sylfaenol lle ystyrir fod gweithrediad yn orfodol i sicrhau nad yw'r Awdurdod yn cael ei amlygu i risgiau uchel. Torri deddfwriaeth neu weithdrefnau'r Awdurdod, yn cynnwys Rheoliadau Ariannol a Rheolau Sefydlog yn ymwneud â Chytundeb, neu wendidau systemau sylfaenol lle mae absenoldeb rheolaeth allweddol ac ati. Os fydd rheolaeth allweddol/bwysig yn absennol, yna mae'r argymhelliad cysylltiol fel arfer wedi ei raddio'n uchel.

<u>CATEGORI : CANOLIG</u>

Yn nhermau risgiau canolig, ystyrir gweithrediad yn orfodol i osgoi amlygiad i risgiau arwyddocaol. Mae'r categoreiddio yma'n cael ei ddefnyddio lle mae tystiolaeth o reolaethau da yn eu lle ond fod eu cymhwysiad yn anghyson, neu mae rheolaeth llai pwysig yn absennol a byddai'r rheolaeth gyffredinol yn gwella gan ei bresenoldeb.

<u>CATEGORI : ISEL</u>

Ystyrir fod gweithrediad yn ddymunol ac fe ddylai wella rheolaeth neu gwerth am arian. Mae'r categori'n gymwys lle mae ymwybyddiaeth o arfer gwell, ond parheir i gwrdd â nodau rheolaeth lle mae gweithgaredd/gwerth cyfredol yn ac yn debygol o aros yn isel, felly mae'r lefel o risg yn cael ei bennu fel isel ac yn cael ychydig effaith ar y 'Farn Archwilio'.

Barn archwilio

18. Bydd canlyniad yr archwiliad gwerthusiad digonolrwydd yr amgylchedd reoli mewnol yn seiliedig ar y nifer o argymhellion wneir o'u gradd risg. Mae'r broses hon yn hysbysu'r Farn Archwilio ac mae'r diffiniadau canlynol wedi cael eu cynhyrchu er mwyn galluogi archwilwyr i wneud asesiadau priodol mewn perthynas â'r Farn Archwilio sydd wedi ei gynnwys ar ddiwedd pob adroddiad archwiliad.

Diffiniadau o Farnau Archwiliad

19. Yn y cyd-destun hwn, gellir gweld "risg" fel y siawns, neu'r tebygolrwydd, fod un neu fwy o amcanion yr Awdurdod yn methu cael eu gwireddu. Mae'n cyfeirio at ganlyniadau digroeso efallai fydd yn codi ac i'r methiant potensial o sylweddoli'r canlyniadau fwriadwyd.

<u>DA</u>

Mae rheolaethau yn eu lle i sicrhau fod nodau gwasanaeth yn cael eu cyflawni ac i amddiffyn yr Awdurdod yn erbyn risgiau rhagweladwy arwyddocaol. Ni ddaethpwyd o hyd i unrhyw wallau materol nag esgeulustra arwyddocaol.

<u>BODDHAOL</u>

Mae rheolaethau yn eu lle i alluogi'r cyflawniad o nodau'r gwasanaeth, a lliniaru'n erbyn risgiau rhagweladwy arwyddocaol. Fodd bynnag, adnabuwyd rhai enghreifftiau o fethiant i gydymffurfio gyda'r broses rheoli ac mae cyfleoedd yn dal i fodoli i liniaru ymhellach yn erbyn risgiau potensial.

<u>DIGONOL</u>

Cydymffurfir gyda'r rheolau sydd yn eu lle i raddau amrywiol ond mae bylchau yn y broses sy'n gadael y gwasanaeth yn agored i risgiau. Felly, mae angen i gyflwyno'r rheolaethau ychwanegol a gwella'r cydymffurfiad gyda rhai sy'n bodoli eisoes, i ostwng y risg i'r Awdurdod.

ANFODDHAOL

Ystyrir fod y rheolaethau yn annigonol gydag absenoldeb o leiaf un mecanwaith rheoli hanfodol. Mae'r angen i wella'r cydymffurfiad gyda'r rheolau presennol hefyd, ac mae gwallau wedi cael ei canfod. Mae methiant i wella'r rheolau yn gadael yr Awdurdod yn agored i risg arwyddocaol, allai arwain at golled ariannol mawr, embaras neu fethiant i gyflawni nodau allweddol y gwasanaeth.

Gwendidau Cyffredin

20. Nid oes ffactor gyffredin sy'n cysylltu'r gwendidau adnabuwyd fel rhan o'r gwaith mewnol ar gyfer 2007/08 ac nid oes materion penodol neu bryderon sy'n berthnasol i'r paratoad o'r Datganiad ar Reolaeth Fewnol.

Materion eraill

Cymwysterau i'r Farn Archwilio

21. Wrth roi barn archwiliad, fe ddylid nodi na all sicrwydd fod yn absoliwt. Y mwyaf all y gwasanaeth archwilio mewnol ddarparu i'r Panel Gweithredol yw sicrwydd rhesymol sy'n seiliedig ar y gwaith ymgymerwyd ag ef yn flwyddyn honno, nad oes gwendidau mawr oni bai am y rhai adnabuwyd.

22. Mae cymwysterau i'r Farn Archwilio wedi ei gosod ym mharagraffau 11, 12 ac 13. Hefyd, wrth gyrraedd ein barn, rydym wedi cymryd y canlynol i ystyriaeth:

- canlyniadau'r holl archwiliadau ymgymerwyd â hwy yn ystod y flwyddyn ddaeth i ben ar 31ain Mawrth 2008;
- canlyniadau'r gweithredoedd dilynol gymerwyd mewn perthynas ag archwiliadau o flynyddoedd blaenorol;
- pa un ai os yw unrhyw argymhellion categori Uchel neu Ganolig heb eu derbyn gan y rheolwr a'r risgiau dilynol;
- effeithiau unrhyw newidiadau materol i nodau ac

amcanion yr Awdurdod;
- materion sy'n codi o adroddiadau blaenorol i'r Panel Gweithredol;
- pa un ai os oes unrhyw gyfyngiadau wedi cael eu gosod ar sgôp archwiliad mewnol;
- y cyfyngiad mewn adnoddau sydd wedi cael ei osod ar yr Archwiliad Mewnol sydd wedi ardaro ar allu'r Adran i gwrdd ag anghenion archwiliad llawn yr Awdurdod;
- pa gyfran o anghenion archwiliad mewnol llawn yr Awdurdod ymdriniwyd â hwy hyd heddiw.

Derbyn Argymhellion

23. Mae'r rheolwyr wedi derbyn 100% o'r argymhellion wnaed gan y gwasanaeth archwilio mewnol yn ystod y flwyddyn. Does dim argymhellion categori Uchel na Chanolig rydym ni'n ystyried nad ydynt yn derbyn sylw digonol gan y rheolwyr.

Y Ddibyniaeth a Roir ar Waith gan Gyrff Sicrwydd Eraill

24. Mae Archwiliad Mewnol yn rhoi peth dibyniaeth ar waith ymgymerwyd gan KPMG, archwilwyr allanol yr Awdurdod, yn enwedig mewn perthynas â threfniadau rheoli risg a llywodraethu corfforaethol wrth ddrafftio adroddiadau blynyddol a llunio ein barn flynyddol o'r cyfnod hwn.

Materion fernir yn Berthnasol i'r Datganiad ar Reolaeth Fewnol

25. Yn seiliedig ar waith yr Adran Archwiliad Mewnol yn ystod 2007/08 does dim meysydd arwyddocaol o wendid sy'n gofyn am sylw yn y Datganiad ar Reolaeth Fewnol ar gyfer 2007/08.

Cydymffurfiad gyda Safonau Archwiliad Mewnol

26. Mae Archwiliad Mewnol yn defnyddio ymagwedd sy'n seiliedig ar risg wrth bennu anghenion archwilio'r awdurdod ar gychwyn y flwyddyn ac yn defnyddio methodoleg sy'n seiliedig ar risg wrth gynllunio ac arwain ein aseiniadau archwilio. Mae gwaith yr adran Archwilio Mewnol wedi cael ei berfformio mewn cydymffurfiad â Chod Ymarfer Archwiliad Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2006 CIPFA.

27. Mae Archwiliad Mewnol yn amodol ar adolygiad blynyddol gan Archwiliad Allanol i bennu cydymffurfiad gyda'r safonau archwilio sydd wedi eu cynnwys yn y Cod Ymarfer. Mae'r adolygiad diweddaraf mewn perthynas â 2006/07 wedi achosi cynllun gweithredu sy'n cynnwys 2 argymhelliad sydd angen cyfeirio atynt. Mae copi o'r cynllun gweithredu ynghlwm fel Atodiad B. Mae'r holl argymhellion ystyriwyd yn gyfrifoldeb Pennaeth Archwiliad Mewnol wedi eu gweithredu'n llawn.

28. Mae Pennaeth Archwiliad Mewnol wedi gwneud darpariaeth am adolygiadau ansawdd mewnol sydd i'w hymgymryd yn gyfnodol gan aelodau profiadol o'r swyddogaeth archwilio mewnol i werthuso:

- Cydymffurfiad gyda safonau trefniadol a gweithredol gyfeiriwyd atynt ym mharagraff 26,
- ansawdd y gwaith archwilio,
- ansawdd y goruchwylio,
- cydymffurfiad gyda'r llawlyfr archwiliad lleol,
- y cyflawniad o ddangosyddion perfformiad.

Mae'r adolygiad wnaed mewn perthynas â'r gwaith berfformiwyd yn ystod 2007/08 wedi arddangos cydymffurfiad gyda safonau mewnol ac allanol.

Rhaglenni Sicrwydd Ansawdd Mewnol

29. Er mwyn sicrhau ansawdd y gwaith berfformiwyd gan yr Archwiliad Mewnol, mae amrediad o fesurau ansawdd yn eu lle sy'n cynnwys:

- Goruchwylio staff sy'n gwneud gwaith archwilio;
- Adolygiad wedi ei ddogfennu o'r holl ffeiliau o bapurau gweithredol ac adroddiadau gan reolwyr;
- Gwerthusiad blynyddol o staff archwilio sydd wedi achosi cynllun gweithredu datblygu personol a hyfforddi. Mae'r Adran yn defnyddio Pecyn Hyfforddiant Archwilio CIPFA – 'Yr Hyfforddwr Ardderchog' - i bennu anghenion hyfforddiant unigol;
- Cynhaliaeth o Lawlyfr Archwilio Mewnol yr Adran.

Argymhelliad

30. Gellir derbyn a defnyddio Datganiad o Sicrwydd Blynyddol Archwiliad Mewnol i gyfrannu at gynnwys tystiolaeth Datganiad o Reolaeth Fewnol 2007/08.